

تاریخ اسلام و مضامین اسلامی

در فیلم های کودکان و نوجوانان

حسین فرخی

با مروری بر آثار سینمایی تولید شده در حیطه کودکان و نوجوانان از نخستین سالهای پیدایش سینما در ایران تاکنون بر اساس آمار موجود می توان مدعی شد که حتی به تعداد انگشتان یک دست فیلمهای مذهبی و اسلامی و آثاری که به نوعی به تاریخ اسلام و زندگی ائمه و مضامین مذهبی و اسلامی بپردازند، به چشم نمی خورد.

در میان فیلمهای تولید شده از ابتدای پیدایش سینما در ایران تا سال ۷۵، تنها یک فیلم سینمایی مستقیماً در مورد مضامین تاریخی و مذهبی است. فیلم «ابراهیم در گلستان» ساخته «ایرج امامی» تولید سال ۱۳۶۱، مجتمع فرهنگ و هنر اسلامی که بصورت عروسکی ساخته شده است. این فیلم با شیوه عروسکی، داستان زندگی حضرت ابراهیم (ع) و مبارزات او را به تصویر می کشد، متأسفانه مفاهیم و مضامین مذهبی در اکثر آثار سینمایی تولید شده برای کودکان و نوجوانان جایی ندارد و شاید بتوان گفت در تعدادی از فیلم ها به صورتی حاشیه ای این مفاهیم به چشم می خورد. مضامینی چون اراده انسان، برخورد با محیط، جنگ و مهاجرت، دلمشغولی های دوران کودکی به دوستی و پیوند و رفاقت، اشتغال، بازسازی و تعاون، مسایل روانشناسی و تربیتی و حضور نوجوانان در عرصه های سیاسی، اجتماعی و خانوادگی مهمترین مضامین شکل دهنده آثار سینمایی در عرصه کودکان و نوجوانان است.

متأسفانه در سالهای اخیر رویکرد فیلمسازان فیلمهای کودکان و نوجوانان، بیشتر به ساخت آثاری صرفاً سرگرم کننده با ساز و آواز و استفاده از رنگ و لعاب ظاهری و تمسک جستن به تخیل و رویاهای کاذب و غریبی است. حتی به لحاظ شیوه اجرایی فضاسازی در آثار کودکان و نوجوانان به تقلید ناشیانه از فیلمهای غریبی شکل می گیرد. در چندساله اخیر حتی گرفته برداری از فیلم ها و داستان های غریبی متداول شده است و کار به جایی

رسیده که فیلمهای کودکان و نوجوانان تبدیل شده است به یک کپی دست چندم از روی آثار غریبی ما. ما در یک جامعه اسلامی زندگی می کنیم و پر این باور هستیم که نسل آینده با پشتوانه ای غنی از تفکرات مذهبی و اخلاق اسلامی است که می تواند جامعه ای ایده آل را بنا نهد. لاجرم حضور مضامین و مفاهیم اعتقادی و مذهبی را جزء لاینفک در حیطه سینمای کودکان و نوجوانان می دانیم. به اعتقاد نگارنده مضامین و مفاهیم بی شماری برای فعالیت در حیطه سینمای کودک و نوجوان وجود دارد که همه برگرفته از آیین انسان ساز اسلام است و توجه به این مفاهیم می تواند تاثیر شگرفی بر روحیه آدمی داشته باشد.

تاریخ اسلام، سیره پیامبر (ص)، و ائمه معصومین، تاریخ انبیای الهی، احادیث و روایت های اسلامی، اخلاقیات در اسلام، خانواده و نظام خانواده در اسلام، ارتباط بین اعضای خانواده، رابطه پدر و فرزند و بالعکس، تعلیم و تربیت در اسلام و رابطه متقابل معلم و

در چندساله اخیر حتی گرفته برداری از فیلم ها و داستانهای غریبی متداول شده است و کار به جایی رسیده که فیلمهای کودکان و نوجوانان تبدیل شده است به یک کپی دست چندم از روی آثار غریبی ما

کدام می توانند به عنوان پشتوانه غنی و ارزشمند برای فعالیت در سینمای کودک و نوجوان موثر باشند.

نکته جالب و قابل بررسی در مضامین اسلامی، بعد ماورالطبیعه و معنوی و غیر مادی این مضامین است که برای کار در حیطه نقاشی متحرک فوق العاده جذاب و قوی است. مضامینی چون روح، معاد، رستاخیز، بهشت و جهنم، معراج و... قابلیت تصویری فراوانی در نقاشی متحرک دارند. روایات و احادیث اسلامی و فرهنگ غنی شرق در اخلاقیات می توانند دستمایه های خوبی برای تولید فیلم باشند. قصه های تاریخی مذهبی و روایت های اخلاقی هر کدام برای ساخت سریال های تلویزیونی قابل توجه هستند. مجموعه فرهنگ و تاریخ اسلام و زندگی بزرگان اسلام می تواند الگوی مناسبی برای یک جامعه اسلامی باشد که با زبان تصاویر و در قالب داستانهای جذاب، روح تشنه را سیراب و ضمیر روشن و شفاف کودکان و نوجوانان را روشن می گرداند.

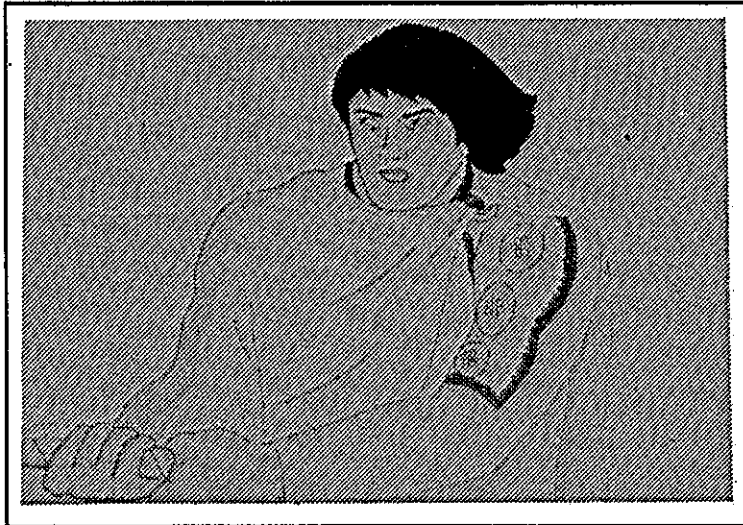
تاریخ اسلام ما بر این باوریم که در کنار علم و دانش و دستیابی به تکنولوژی معاصر، آن چیزی که

پانش آموز، جایگاه کودک و نوجوان در فرهنگ اسلامی و آراء و دیدگاه های مربیان بزرگ اسلام درباره کودکان و نوجوانان، عناوینی هستند که هر

می‌تواند ما را به جایگاه واقعی رهنمون سازد. شناخت و تقید به باورهای مذهبی است. ما مسلمانیم و افتخار ما در دنیای معاصر وابستگی

ویژگی‌های خاصی است که می‌تواند منبع مناسبی برای فیلم باشد. وقتی بحث بر استفاده از منابع غنی برای فعالیت‌های تصویری می‌شود رسانه‌ای

مضامینی چون روح، معاد، رستاخیز، بهشت، جهنم و معراج و... قابلیت تصویری فراوانی در نقاشی متحرک دارند

به معرفت و معنی و عرفان است. اسلام دینی است که توان فراهم آوردن امور دنیوی و بهتر زیستن را از یکسو و توجه به معاد و آخرت را از سوی دیگر مدنظر قرار داده است.

متأسفانه آن چیزی که در آثار هنری ما کمتر به چشم می‌خورد، بالأخص در عرصه فیلم‌های کودکان و نوجوانان عدم توجه به دین و باورهای مذهبی است. تاریخ اسلام مملو از مفاهیمی است که هر کدام به تنهایی می‌تواند دستمایه یک اثر سینمایی باشد. اثری که در سرشت و نهاد آدمی تاثیر گذار باشد. با بهره برداری مناسب و پرهیز از شعار و مستقیم‌گویی می‌توان غنی‌ترین مفاهیم تاریخ اسلام را در آثار کودکان و نوجوانان گنجاند.

زندگی پیامبر بزرگ اسلام و ائمه معصومین

زندگی سراسیمه مبارزه و سرشار از لحظات معنوی رسول اکرم (ص)، به عنوان مربی و مرشد بزرگ هستی می‌تواند دستمایه تهیه آثار سینمایی باشد. آشنایی نسل کودک و نوجوان با برکات این بزرگوار، که این آشنایی مملو از فیض است، چرا که حسنات و اخلاقیات و روش زندگی آن بزرگوار، هر ذره اش دنیایی از علم و اخلاق و نیکویی است. پیامبری که خاتم انبیاء است و خداوند در ذکر عظمت او همین پس که فرمود، همه هستی را به خاطر ذات مبارک ایشان خلق کرده است. فرازهایی دراماتیک از زندگی پیامبر (ص)، کودکی، نوجوانی و سپس بعثت آن بزرگوار، دعوت به اسلام در میان مشرکین عربستان و فتوحات آن حضرت هر کدام جذابیت‌های خاصی دارد که در صورت توجه فیلمسازان به این مضامین، بخشی از آنها در حیطه فیلم‌های کودکان و نوجوانان قابلیت تصویر شدن دارد.

زندگی معصومین (ع) نیز هر کدام دارای

چون تلویزیون بیشتر مورد خطاب است. بر نامه‌های تلویزیونی و تولید آثاری که زندگی ائمه معصومین را برای نسل کودک و نوجوان به تصویر کشد.

ما چه نیازی داریم سریال‌های خارجی و کارتون‌های بی‌شماری را که هیچ نوع ارتباطی با فرهنگ و زندگی ما ندارند مرتباً برای بچه‌ها پخش کنیم و آنها را عادت بدیم به نوع زندگی در غرب و فرهنگی که هیچ نسبتی با جامعه ما ندارد، در حالیکه می‌توان به سادگی بر اساس منابع غنی اسلامی، آثاری تولید کنیم که مفید و ارزشمند باشند. چرا باید کودک و نوجوان ما امروز الگوهایش را از غرب بگیرد، چرا باید انیمیشن‌های غربی بر فرهنگ کودکان و نوجوانان ما غالب شود؟ از «هاج زنبور عسل» تا «نیکو» و «فوتبالیست‌ها» و...

قصص قرآن (۱)

در کنار علم و دانش و دستیابی به تکنولوژی معاصر، آن چیزی که می‌تواند ما را به جایگاه واقعی و حقیقی رهنمون سازد شناخت و تقید به باورهای مذهبی است.

به جرات می‌توان مدعی شد که قصص قرآن یکی از جذاب‌ترین و زیباترین و تاثیرگذارترین منابعی است که می‌تواند برای فعالیت‌های

تصویری در حیطه کودکان و نوجوانان مورد استفاده قرار گیرد. جنبه‌های آموزشی و تربیتی قصه‌های قرآن نه تنها برای نسل کودک و نوجوان که برای بزرگسالان نیز قابل توجه است. ساختار این قصه‌های جذاب که نمونه‌های درخشانی از داستان‌گویی است با داشتن جذابیت‌های هنری و تکنیک والا، می‌تواند تاثیر عمیقی بر روح و روان آدمی داشته باشد.

در قرآن کریم اشارات فراوانی در مورد قصه‌های قرآن شده است و حتی در سوره یوسف و درباره این قصه (داستان یوسف) تعبیر «احسن القصص» (۲) آورده شده است. قصه‌های قرآن سرگذشت انبیاء الهی است که داستان زندگی و رسالت آنها و برخورد‌هایی که با قوم خود داشته‌اند مطرح می‌شود. در این داستان‌های جذاب و آموزنده جنبه‌های هنری و تصویری فوق‌العاده‌ای دیده می‌شود که هر قرآن‌کوتاه‌آن قابلیت تبدیل به یک اثر سینمایی را دارد.

خداوند تبارک و تعالی در بیان این قصه‌ها می‌فرماید: «لقد کان فی قصصهم عبره لا اولی الالباب...» (۳) در واقع این داستان‌ها برای عبرت و آگاهی خلق آمده است و همانطور که می‌دانیم یکی از مهمترین ویژگی‌ها و اهداف آثار نمایشی ایجاد آگاهی و آموزش در مخاطب است و عبرت گرفتن او از افعال ناپسند. تمامی آثار هنری چه در داستان نویسی یا فیلم و تئاتر به نوعی می‌خواهند با انتقال پیام از طریق همذات‌پنداری با اشخاص داستان، مفاهیم مورد نظر خود را مطرح کنند.

اهداف قصه‌های قرآن در یک جمع بندی کلی بصورت ذیل خلاصه می‌شود:

- آگاه کردن نوع بشر به افعال پسندیده و ناپسند و تمیز آنها از یکدیگر از طریق مقایسه‌ای که انجام می‌گیرد

- سرگذشت اقوام و ملل مختلف در طول تاریخ و آشنایی با آنها

- بررسی نقش پیامبران و پیشوایان و اقوام و ملل مختلف و ارتباط متقابل آنها و تاثیر گذاری و تاثیر پذیری در این ارتباط.

- تجسم آثار هر عمل نیک و بد در نزد خوانندگان
- طرح معیارهای اساسی و قابل قبول در ادیان الهی
- رغبت به تعقل و تفکر درباره داستان ها و عبرت گرفتن از آنها

و همه این اهداف و ویژگی ها برای هدایت نسل آدمی است و بهبود زندگی او در این دنیا و آخرت. فطرت بشر همواره به دنبال کمال جویی است و به تعبیر امام راحل (ره) همه انسانها خداجویند و کمال جو، اما مصداق ها را کم می کنند. ما اگر بخواهیم فطرت انسانی را از سنین کودکی و نوجوانی به سمت و سوی صحیح و الهی رهنمون کنیم، استفاده از قصص قرآن و سرگذشت انبیای الهی تاثیر مهمی بر آنها خواهد داشت.

به راستی کودکان و نوجوانان ما تا چه میزان با این گنجینه ارزشمند آشنا هستند؟ و ما به عنوان هنرمندان سینما تا چه اندازه سعی کرده ایم، ولو قطره ای از این دریای بیکران را به کام این امیدان آینده بچکانیم؟

با توریخ در تاریخ و زندگی انبیای الهی می توان قطعات جذاب و آموزنده ای را انتخاب کرد و در عرصه های تصویری سینما و بالاخص تلویزیون از آنها بهره برد. از ویژگیهایی که باعث می شود امکان تولید آثار تلویزیونی و سینمایی در این عرصه ها سهل و آسان تر انجام شود، کاربرد نقاشی متحرک است. نگاه کنید به داستان نوح پیامبر و قصه کشتی نوح در قصه های قرآن و مراحل مختلف برخورد نوح با مردم و سپس فرمان خداوند درباره انتخاب

معجزات صالح بود و به امر خداوند برای هدایت قوم صالح فرستاده شده بود. این ماده شتر به فرمان خداوند تمام بشیر قوم صالح را تأمین می کرد. یک روز شتر بر بالای جوی آب می ایستاد و شروع به نوشیدن می کرد، آنقدر آب می خورد که دیگر آبی در جوی باقی نمی ماند و روز بعد جوی آب اختصاص به مردم داشت و در کنار آن یک روز تمام مردم از شیر شتر می نوشیدند و به همه قوم شیر می رسید، قوم صالح شتر را کشتند و عناد ورزیدند و خداوند عذابی بس الیم بر آنها مستولی کرد.

باز هم ظرافت های این قصه را در نظر بگیرید. مردمی که در ناز و نعمت به سر می برند و به وسیله چند نفر تصمیم به کشتن شتر می گیرند. این داستان برای تبدیل شدن به یک نقاشی متحرک جذاب مناسب است و می تواند یک مجموعه تلویزیونی خوب برای کودکان و نوجوانان باشد. داستان یوسف و زلیخا، به چاه انداخته شدن یوسف توسط برادرانش، فرو ختن یوسف در بازار برده فروشان و ... در نهایت حکومت یوسف در مصر.

داستان ابراهیم بت شکن، داستان موسی و فرعون و مبارزات حضرت موسی در زمان فرعون و مقوله ای به نام سحر و جادو در آن عصر، داستان ذبح اسماعیل، قصه یونس و افتادن او به شکم ماهی، داستان حضرت سلیمان و ... داستان های دیگری که هر کدام می توانند برای ساخت یک فیلم سینمایی یا مجموعه تلویزیونی در قالب نقاشی متحرک برای کودکان و نوجوانان مورد استفاده قرار گیرد.

در کنار داستان های اصلی در تاریخ انبیاء صدها داستان فرعی نیز وجود دارد که هر کدام با مختصر تغییر و تحول قابلیت تبدیل شدن به یک اثر سینمایی یا مجموعه تلویزیونی را دارا هستند. اگر در این نوشتار، در بخش قصه های قرآن به روش نقاشی متحرک اشاره می کنم، به دلیل قابلیت های ویژه ای است که این نوع کار در خود دارد.

مسئولین و سیاست گذاران فرهنگی باید خشونت و کشت و کشتار را از برنامه های سینمایی کودکان حذف کنند و در نقطه مقابل انسانیت، عشق، محبت، دوستی، اخلاق، علم و تحصیل را سرلوحه اهداف کاری خویش قرار دهند

زوج هایی از موجودات برای ادامه بقا و ساختن کشتی نوح و مراحل مختلف آزار و اذیت قوم، و سرانجام مسافرت نوح و طوفان و نابود شدن قوم نوح. تمامی این قصه سرشار از جذابیت های تصویری است و با استفاده از نقاشی متحرک می توان اثری جاودانه و جذاب خلق کرد و یقیناً با

داستانگویی و قصه و روایت دارای آثار تربیتی فراوانی است و ای دریغ و صد افسوس که ما از این فرهنگ غنی بهره ای نمی بریم. نگاهی کوتاه به زندگی انبیای الهی از آدم تا شیث و ادریس و نوح و هود و صالح و ابراهیم و اسماعیل تا یعقوب و یوسف و ایوب و موسی و

کودکان و نوجوانان این دیار، گلهای رنگارنگ و خوشبویی هستند که نباید گذاشت خرمگس ها و کرکسها در اطراف آنها به پرواز درآیند

استفاده از ابزار مناسب و توجه در ایجاد هنری، این نوع کارها می توانند جایگاه خود را پیدا کنند. داستان شتر صالح پیامبر شتری که از

یحیی و عیسی و ... مجموعه ای عظیم از علم و ایمان و اخلاق و بند و موعظه و حکمت را در مقابل ما قرار می دهد.

خانواده و نظام خانواده در اسلام
همانطور که اشاره شد خانواده به عنوان رکن اصلی و مبنای اولیه زندگی است و کودکان و نوجوانان از دامان خانواده است که می توانند به رشد و تحول دست یابند. از آنجاییکه خانواده در اسلام همواره مورد توجه قرار گرفته است، طبیعتاً پرداختن به ارتباطات خانواده، نحوه برخورد والدین با بچه ها و برخورد بچه ها با والدین، روش های تربیتی در خانواده، نحوه الگوپذیری از پدر و مادر، مراقبت های ویژه در دوره های مختلف رشد کودکان و نوجوانان و ... از جمله سرفصل هایی است که می تواند مورد توجه فیلمسازان قرار گیرد. در یک فیلم سینمایی

به جرات می توان مدعی شد که قصص قرآن یکی از جذاب ترین و زیباترین تاثیرگذارترین منابعی است که می تواند برای فعالیتهای تصویری در حیطه کودکان و نوجوانان مورد استفاده قرار گیرد

در پایان ...

کودکان و نوجوانان این دیار، گل های رنگارنگ و خوشبویی هستند که نباید گذاشت خرمگس ها و کرکس ها در اطراف آنها به پرواز درآیند. این گل های معطر را باید محافظت کرد و در کنار مراقب باید خوراک مناسب فرهنگی و هنری برای آنها تدارک دید. شرایط موجود به گونه ای است که کودکان و نوجوانان ایرانی مقهور رسانه های گروهی غرب شده اند، تلویزیون، ویدئو و ماهواره اثرات منفی و مخربی چون منفعل شدن، منزوی کردن، برقرار کردن رابطه کاذب بین کودک و شخصیت های دروغپرداز و تخیلی و غیر واقعی ایجاد کردن و تاثیرات غلط برنامه های خشن و پر از کشت و کشتار بر روح لطیف کودکان از جمله تاثیرات سوء برنامه های تلویزیونی و ویدیویی و ماهواره ای است. سینمای کودک و نوجوان ما نیز متأسفانه به سمت و سویی می رود که به بیشتر تمایل به سرگرمی محض و از خودبیخود کردن این نسل پر تکاپو را دارد.

با ایجاد یک تعادل نسبی در امر تولید فیلم های کودکان و نوجوانان که هم جنبه های سرگرمی و پرکردن اوقات فراغت کودکان و نوجوانان را داشته باشد و هم بتوانیم بچه ها را با مفاهیم انسان ساز و الهی اسلامی آشنا کنیم، می توان امید به آینده این

خانوادگی و اجتماعی با حفظ تمام شرایطی که فیلمساز قرار است موضوع مورد نظر خود را مطرح کند، می توان با نگاهی دقیق و ظریف روش های مناسب پر خورده در خانواده را طبق اصول اسلام بیان کرد. وقتی که از مضامین اسلامی سخن به میان می آید، منظور این نیست که در تمامی آثار بصورتی مستقیم و شعاری حرف از اسلام به میان آورده شود. بلکه منظور و مراد ما این است که آشنا بودن هنرمند با نکته ها و ظرایف موجود در فرهنگ اسلام، بالاخص دیدگاه های اسلام در مورد خانواده، می تواند تاثیر عمیقی در پیام فیلم داشته باشد. یک فیلمساز متعهد و مسلمان و هوأشمنند با قضا سازی مناسب و استفاده از ظرایف می تواند مفاهیم گسترده و عمیق اسلامی در تار و پود قصه اش بگنجانند. یک تعریف دقیق و اصولی از کاربرد فرهنگ اسلامی در خانواده و نظام خانواده را می توان به این صورت خلاصه کرد: سمت و سوی زندگی به گونه ای که کودک و نوجوان ما از همان اران کودکی و نوجوانی بتواند با معارف، اخلاق و آرمان های اسلامی آشنا شود. شاید به ظاهر رسیدن به این مهم کمی دشوار جلوه کند، اما یقیناً با مختصر وقت و وسواس در رعایت کردن اصول فرهنگی اسلام و قرار دادن آن در لایه های درونی یک اثر هنری به سادگی بتوان به نتیجه مورد نظر رسید. تکرار در ارائه این مفاهیم در آثار سینمایی در دراز مدت می تواند تاثیر مطلوب خود را بگذارد. شاید در اران کار کمی با مشکلات مواجه شویم، اما یقیناً با کمی حوصله و دقت می توان قالب های مناسب را برای ارائه این مفاهیم پیدا کرد.

از دیگر عناوینی که می توان برای فعالیت در سینمای کودک و نوجوان مدنظر قرار داد، عناوینی چون تعلیم و تربیت و فلسفه تعلیم و تربیت در اسلام جایگاه کودکان و نوجوانان در فرهنگ اسلامی، آراء و دیدگاه های مریبان بزرگ اسلام چون ابوعلی سینا، امام محمد غزالی، خواجه نصیرالدین طوسی، ابونصر محمد بن فارابی، ابوالحسن علی بن خلف قابسی، محمد بن سحنون مغربی و ... می باشد که توجه و دقت در جمع آوری، گزینش و تصویری کردن این عناوین می تواند ابعاد تعلیم و تربیت را در مورد کودکان و نوجوانان تصویر کند.

یکی دیگر از مجموعه هایی که برای فعالیت در سینمای کودکان و نوجوانان در چهار چوب مضامین مذهبی مورد توجه است. مجموعه «داستان راستان» از استاد شهید مرتضی مطهری است. این مجموعه که توسط شهید مطهری با زبانی ساده و بی پیرایه به نگارش درآمده است مجموعه ای از داستان های مذهبی است که هر کدام در نوع خود جذاب و تصویری است و پند دهنده و آموزشی.

نوع سهینما داشت. مسئولین و سیاست گذاران فرهنگی باید خشونت و کشت و کشتار را از برنامه های سینمایی کودکان حذف کنند و در نقطه مقابل، انسانیت، عشق، محبت، دوستی، اخلاق، علم و تحصیل و سازندگی و امید و آینده نگری را در سربلوه اهداف کاری خویش قرار دهند. به امید آنکه فیلمسازان ایران اسلامی و دست اندرکاران برنامه های تلویزیونی در حیطه کودکان و نوجوانان با نگاهی دوباره به مضامین و مفاهیم اسلامی آینده ای روشن را برای کودکان و نوجوانان این مرز و بوم رقم بزنند.

پی نویس ها:

۱- تاریخ انبیاء - سید هاشم رسولی محلاتی - انتشارات علمی

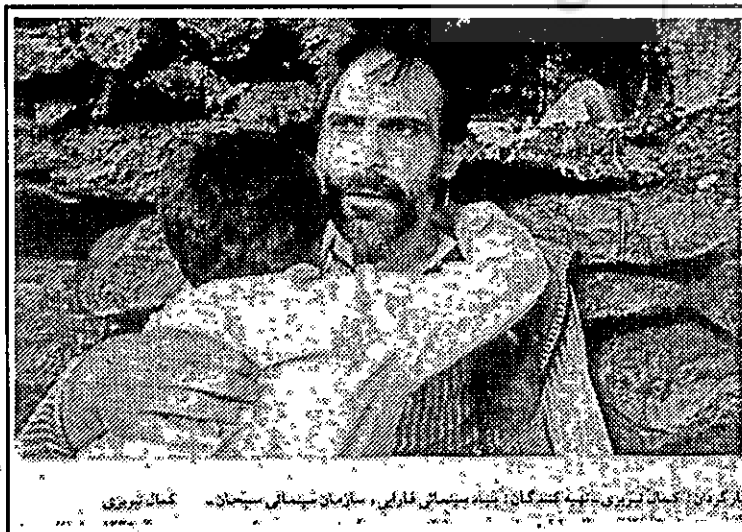
اسلامی

۲- قرآن کریم - سوره یوسف - آیه سوم.

۳- قرآن کریم - سوره یوسف - آیه ۱۱۱

منابع:

قرآن کریم - تاریخ انبیاء (رسول محلاتی) - نهج البلاغه (نخس الاسلام) - مفاتیح الجنان (شیخ عباس قمی) - معراج السعاده (ملا احمد نراقی) - حدیقه الشیعه (مقدس اردبیلی) - اصول کافی (کلینی) - آراء مریبان بزرگ اسلام در باره تربیت کودکان (محمد عطاران) - فلسفه تعلیم و تربیت (دکتر علی شریعتی) - فرهنگ فیلم های کودکان و نوجوانان (مسعود مهربان)

با بهره برداری مناسب و پرهیز از شعار و مستقیم گویی می توان غنی ترین مفاهیم تاریخ اسلام را در آثار کودکان و نوجوانان گنجانند